Eduskunnan talousvaliokunta

Dnro K2022-19

1(4)

8.11.2022

TaV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne: HE 147/2022 vp, 27.10.2022

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI EUROOPAN UNIONIN JA KANSALLISEN OIKEUDEN RIKKOMISESTA ILMOITTAVIEN HENKILÖIDEN SUOJELUSTA SEKÄ SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi. Lausuntonaan Asianajajaliitto esittää seuraavaa.

Yleistä

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/1937, annettu 23 päivänä lokakuuta 2019, unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta ("Direktiivi") implementoiminen on myöhästymässä merkittävästi sille asetusta määräajasta. Sääntelyn myöhästyminen on aiheuttanut ilmoituskanavien ja niiden käyttöön liittyvien prosessien valmistelussa epätietosuutta ja viivästystä. Samalla Direktiivillä tavoiteltava yksilöiden oikeussuoja sekä menettelyt yleisen edun vastaisten rikkomusten vähentämiseksi ovat viivästyneet.

Ottaen huomioon Direktiivin moniulotteisuus ja hallituksen esityksellä tavoiteltavien päämäärien kytkeyminen lukuisiin muihin asiakokonaisuuksiin, kyseessä on ollut poikkeuksellisen vaativa lainsäädäntöhanke. Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että lopputulos saadaan viimeisteltyä eheäksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi, sillä soveltamistilanteet tulevat olemaan vaativia ja vaikutukset yksilöiden oikeuksiin ja asemaan kohdistuvat myös perusoikeuksien ydinalueelle. Näin on erityisesti ilmoittajan sekä ilmoituksen kohteen yksityisyyden suojan osalta.

Asianajajaliitto toteaa, että hallituksen esitys on kehittynyt merkittävällä tavalla edellisen lausuntovaiheen jälkeen. Kokonaisuus on edelleen, paljolti Direktiivistä johtuen, vaikeasti hallittavissa ilman huomattavaa ajallista panostusta perehtymiseen, mutta aiemmin tunnisteluista epäselvistä seikoista on suurelta osin päästy jatkovalmistelussa eroon.

Merkittävin sisällöllinen huomio liittyy valmistellulle sääntelylle ehdotettuun soveltamisalaan. Käytännön kokemuksen perusteella ylivoimaisesti suurin osa organisaatioissa tyypillisesti ilmoitettaviksi tulevista väärinkäytöksistä jäisi nyt kokonaan sääntelyn ulkopuolelle. Tämä havainto perustuu kokemuksiin ilmoituskanavien käytöstä erityisesti niissä yksityisissä yrityksissä, joissa ilmoituskanavia on ollut kansainvälisiin malleihin pohjaten käytössä jo useampia vuosia. Merkittävä osa tehtävistä ilmoituksista nimittäin liittyy työelämän epäkohtiin, kuten epäasialliseen käyttäytymiseen, ahdisteluun tai muihin vastaaviin työliitännäisiin tilanteisiin, jotka nyt Hallituksen esityksessä ehdotetaan jätettävän sääntelyn ulkopuolelle. Käytännössä moni yksityisen sektorin yritys tulee edelleen myös jatkossa mahdollistamaan näistä ilmoittamisen vapaaehtoisena osana ilmoituskanavaa tai rinnakkaisen organisaatiolle vapaaehtoisen ilmoituskanavan piirissä.

Onkin suositeltavaa lainvalmistelussa tiedostaa, että vapaaehtoiset ilmoituskanavat ja niihin tehtävät ilmoitukset tulevat käytännössä näyttelemään merkittävää roolia kaikessa sisäisiä ilmoituskanavia koskevissa käytännöissä. On oletettavaa, että tämä tulee aiheuttamaan myös epäselvyyksiä erityisesti uudesta sääntelystä viestittäessä ja siihen olisikin suositeltavaa kiinnittää erityistä huomiota. Suurimmaksi ongelmaksi tämän suhteen Asianajajaliitto tunnistaa yksilöiden erilaisen kohtelun ja heille annettavan erilaisen suojan ilmoituksen sisällölliseen luonteeseen liittyen. Tästä aiheutuu merkittävä haaste myös viestinnällisessä mielessä, sillä ilmoituksen tekijän on todennäköisesti vaikeaa tunnistaa, kuuluuko hänen ilmoituksensa varsinaisen säännellyn ilmoittamisen piiriin (ja saa siten suojaa) vai onko kyse ilmoittamisesta organisaatiolle vapaaehtoisen kanavan kautta (jolloin sääntelyllä luotava suoja ei ole tarjolla).

Asianajajaliitto katsoo kuvatuista syistä vielä perustelluksi myös hallituksen esityksessä ehdotetun soveltamisalan laajentamisen mahdollisen uudelleenarvioinnin eduskuntakäsittelyssä.

Seuraavassa esitettävissä yksityiskohtaisissa kommenteissa on keskitytty seikkoihin, jotka lähinnä liittyvät talousvaliokunnan näkökulmiin.

Yksityiskohtaiset kommentit

Ilmoitusten peruuttamismahdollisuus

Ehdotetussa sääntelyssä ei olla huomioitu tilanteita, joissa ilmoituksen tekijä haluaisi peruuttaa tekemänsä ilmoituksen, esimerkiksi saatuaan ilmoituksen teon jälkeen tietoonsa perusteita, jotka osoittavat tehdyn ilmoituksen perusteettomaksi. Hallituksen esityksen perusteella on epäselvää, miten peruuttaminen vaikuttaa ilmoituksen käsittelyyn. Onko esimerkiksi ilmoituksen vastaanottaneella lain nojalla velvollisuus peruuttamisesta huolimatta jatkaa ilmoituksen käsittelyä tai saako ilmoittaja lakiehdotuksen mukaisen suojan ilmoituksen peruuttamisesta huolimatta. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan lakiehdotusta tulisi tarkentaa mahdollisten peruutustilanteiden osalta.

7 §, Sisäisen ilmoittamisen ensisijaisuus

Pykälän sisältöä tulisi selkeyttää. Tilanteissa, jossa organisaatiolla on käytössään sekä sisäinen ilmoituskanava että erityisääntelyyn perustuva kanava, ilmoittaja saa ilmeisesti käytännössä valita, kumpaan kanavaan hän ilmoituksen tekee. Näin ollen pykälässä ehdotettava sisäisen ilmoittamisen ensisijaisuus ei ilmeisimmin toteudu eikä määritä ehdotonta sääntöä toisin kuin pykälän muotoilusta nyt syntyy vaikutelma. Ulkoisen kanavaan tehtävistä ilmoituksista organisaatiolle kuuluva velvollisuus tiedottamiseen tulisi samalla määritellä siten, että tiedottamiseen liittyvät velvoitteet kattaisivat näiden eri kanavien käytöstä tiedottamisen.

34 §, Hyvitys

Asianajajaliitto panee tyytyväisenä merkille, että edellisessä lausunnonantovaiheessa liiton esittämät huomiot hyvityksen tarkemmasta määrittelystä on monin osin huomioitu Hallituksen esityksessä. Asianajajaliiton esittämä tarve linjaukselle hyvityksen veronalaisuudesta on nyt sisällytetty Hallituksen esityksen perusteluihin, joissa todetaan, että hyvitys ei olisi veronalaista tuloa. Oletettavasti asia on tarkoituksena vahvistaa myös verolainsäädännössä. Asianajajaliitto esittää myös vielä pohdittavaksi, olisiko ennakoitavuuden lisäämiseksi ja pykälän käytännön soveltamisen helpottamiseksi hyvityksille säädettävä vielä myös euromääräiset rajat.

35 §, Hyvitystä koskeva vaatimus

Pykälässä ehdoteva hyvitystä koskevien vaatimusten kanneaika on tarkoituksenmukaista suhteuttaa muissa, vastaavantyyppisissä tilanteissa noudatettaviin kanneaikoihin. Esimerkiksi työsuhteeseen liittyvien saatavien kanneaika on lähtökohtaisesti kaksi vuotta, eli lyhyempi kuin tässä ehdotettava kolme vuotta. Pidempi kanneaika vaikuttaa myös ilmoitusta koskevassa asiassa relevanttien henkilötietojen säilyttämisvelvoitteen kestoon. Pidempi kanneaika ei siis välttämättä ole laajasti ajatellen yksilöiden edun mukainen, vaan kaksi vuotta voisi olla ehdotetun kolmen vuoden sijaan paremmin linjassa muuhun sääntelyyn sekä perusteltu myös laajamittaisen henkilötietojen säilyttämistarpeen lyhentämiseksi tietosuoja-asetuksen henkilötietojen poistamisvelvollisuuden huomioiden.

Kansainvälisesti toteutettavien ilmoituskanavien huomioiminen

Asianajajaliitto pitää tarkoituksenmukaisena, että ehdotetulla sääntelyllä ei rajoiteta yritysten mahdollisuutta toteuttaa ilmoituskanavat siten, että konserneilla voi olla yksi yhteinen ilmoituskanava ja/tai ilmoitusten tutkinnasta vastaavat henkilöt voivat työskennellä myös ulkomailla. Tällaisten järjestelyiden edellyttämien henkilötietojen kansainvälisten siirtojen mahdollisuuden ja konsernien yhteisten ilmoituskanavien toteutukseen liittyvien velvoitteiden toteaminen osana sääntelyä tai sen valmistelua olisi asiaa koskevan selvyyden kannalta vielä myös perusteltua.

Helsingissä 8. päivänä marraskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Jukka Lång, Dittmar & Indrenius Asianajotoimisto Oy, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu Teknologia, viestintä ja tietosuoja -asiantuntijaryhmässä.